

32. Шерстюк Г. П. Коротка граматика для школи. Полтава, 1907. 54 с. URL: <https://dnrb.gov.ua/ua/informatsiyno-bibliohrafichni-resursy/vydatni-pedahohy/sherstyuk-h-p/povnotekstovi-dokumenty/>

33. Ярошевич І. Дієприкметник і дієприслівник в українській мові: поняттєво-термінологічний аспект. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія «Проблеми української термінології». 2010. № 676. С. 86–89.

34. Ярошевич І. А. Терміни на позначення дієслова, його форм і категорій в українській мові. *Наукові записки. Філологічні науки*. 2006. Т. 60. С. 72–77.

Людмила Коваль  
(м. Вінниця)

## ЕМПАТІЙНИЙ КОМУНІКАТИВНИЙ АКТ: МОРАЛЬНИЙ ВИБІР ЧИ СВДОМА МАНПУЛЯЦІЯ

1. Одним із основних чинників, що визначають ефективність будь-якої діяльності, є характер комунікації між її учасниками. Очевидно, що в умовах сучасного життєвого ритму та пов'язаних із ним психоемоційною виснаженістю, перманентною тривожністю, нервовістю кожна людина, незалежно від того, про яке спілкування йдеться, – офіційне чи приватне, – потребує ставлення до себе насамперед через фокус розуміння, поваги, уваги, співчуття. Сприймання людини в такому аспекті забезпечує **емпатійний підхід** до неї та до її психоемоційного стану.

2. Хоч поняття «**емпатія**» до наукового обігу було введено доволі пізно<sup>4</sup>, однак учення про нього має відголоски ще в давньогрецькій філософії, де його розглядали в кореляції з поняттям «симпатія». Незважаючи на те, що обидва поняття вказують на можливість зрозуміти почуття співрозмовника, «вияв емпатії й симпатії не є однаковим: *емпатуючи*, людина ставить себе на місце комуніканта, змінює свій внутрішній стан і демонструє готовність відповідати за нього; *симпатизуючи*, вона не виявляє цієї готовності, а лише виказує позитивне ставлення, співчуття, почуття прихильності та доброзичливості» [2, с. 7].

3. Сутність поняття «емпатія» більш глибоко розкривається у зв'язку з поняттями «співпереживання» та «співчуття». *Співпереживання* – це переживання індивідом тих самих почуттів, які відчуває інший, але зі спрямуванням цього переживання на себе. *Співчуття* – доброзичливе, прихильне ставлення до кого-небудь, підтримка, схвалення. На думку деяких до-

---

<sup>4</sup> Поняття «емпатії» було використано в 1909 році психологом Е. Тітченером на позначення «розглядання ситуації з погляду співрозмовника, емоційного співчуття, розуміння, сприйняття актуального емоційного стану співрозмовника [5, с. 47].

слідників, найвищим рівнем вияву людських емпатійних переживань є *надспівчуття*, що проявляється в формі безкорисливої допомоги [5, с. 47–48].

4. До правил емпатійного мовлення відносять:

- уважно слухати співрозмовника;
- намагатися зрозуміти почуття іншого;
- виявляти співчуття і щиру зацікавленість в тому, що говорить партнер із комунікації;
- виражати інтерес до потреб іншого;
- демонструвати здатність зрозуміти точку зору іншої людини [1, с. 24–25].

5. Сьогодні поняття емпатії використовують у різних галузях науки.

6. У лінгвістиці емпатію кваліфікують здебільшого як мовний вплив з метою вираження психологічної підтримки співрозмовнику та позначають терміном «**вербальна емпатія**» [5, с. 48]. Вважаємо, що такий термін є дещо завузьким для позначення тієї станово-процесуальної діяльності, про яку йдеться, адже емпатія передбачає не тільки вимовляння певних слів, але й належні інтонування, логічне наголошування, гучність вимови тощо. До того ж емпатія виявляється в певних ситуаціях спілкування, а отже, й передбачає цілий діяльнісно-поведінковий комплекс, спрямований на співчуття й спробу допомогти людині полегшити її внутрішній стан. Більш вдалим, на нашу думку, є термін «**комунікативна емпатія**» як значеннєво більш ємний, оскільки він охоплює всі словесні, просодичні, мімічні, пантомімічні, ситуативні поведінкові вияви однієї людини щодо іншої з метою вираження їй співчуття та допомоги.

7. Погоджуємося з думкою дослідників, які вважають, що на підставі того, що емпатія передбачає втілення певної комунікативної настанови, її варто кваліфікувати як інтенціональний акт, «який демонструє прагматичні наміри мовців стати на місце іншої людини, бажання досягнути її особисті переживання, проявити намір вплинути на емоції та вчинки людей» [5, с. 49]. Відштовхуючись від цієї тези, дослідниця О. Нефедченко робить висновок про те, що емпатії притаманний ще один параметр – прагматичний, який реалізується в дискурсі й дає змогу емпатії функціонувати як обдуманій, підготовленій, цілеспрямованій маніпулятивній дії [5, с. 49]. Частково не погоджуємося з таким умовиводом: справді, у випадку **оберненої, фальшивої, емпатії**, коли мовець прагне використати психоемоційний стан комунікативного партнера на свою користь, можемо говорити про маніпулятивний характер емпатії, однак у випадку прямої реаліза-

ції емпатійних комунікативних актів, коли йдеться про щире бажання допомогти співрозмовнику, зблизити людей у процесі комунікації, посприяти їх взаєморозумінню, створити більш довірливу, толерантну, гармонійну мовленнєву взаємодію, вияв емпатії кваліфікуємо як акт моральної діяльності й гуманізму.

8. Для позначення справжнього та псевдовияву емпатії серед психологів, езотериків, духовних практиків використовують два терміни «**світла емпатія**» і «**темна емпатія**». Вважаємо за доречне використовувати ці терміни і в лінгвістичній науці.

9. Формами вияву комунікативної емпатії є **гармонем**и (гармонемні лінгвопрагматичні одиниці, що мають на меті акумулювати позитивні емоції, відчуття та почуття в комунікативного партнера) [3, с. 122]. Це можуть бути, наприклад, компліменти, жарти, добрі побажання, використання яких однозначно покращує емоційне самопочуття людей і робить їх відкритими до діалогу (полілогу) [4, с. 94]. Характерно, що такі лінгвопрагматемі можуть використовуватися як інструмент і в світлій, і в темній емпатії. Єдиний критерій розрізнення – це комунікативний намір мовця, ґрунтований на щирості його душі.

10. Отже, емпатійний комунікативний акт – моральний вибір чи свідомі маніпуляція – це вільний вибір мовця в кожній комунікативній ситуації.

### Література

1. Гончар К., Рогатюк А. Роль емпатійного мовлення в досягненні успішної комунікації. *Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки*. 2013. Вип. 18. С. 24–26.
2. Емпатія. *Філологічний факультет Львівського національного університету імені Івана Франка*. 2019. URL: <https://philology.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2019/03/Filolohiia-Empatiia.pdf>
3. Коваль Л. Гармонійний комунікативний простір як передумова успішної життєдіяльності. *Актуальні проблеми синтаксису: сучасний стан і перспективи дослідження*: матеріали Міжнародної наукової конференції, присвяченої 110-річчю від дня народження професора Іларіона Слинька (м. Чернівці, 16–17 травня 2022 р.) / за ред. С. Т. Шабат-Савки. Чернівці: Чернівець. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича. 2022. С. 121–124.
4. Коваль Л. Вербальні засоби гармонізації комунікативного простору сучасних українців. *Актуальні проблеми синтаксису: сучасний стан і перспективи дослідження*: матеріали Міжнародної наукової конференції, присвяченої 75-річчю від дня народження професора Ніни Гуйванюк / за ред. С. Т. Шабат-Савки. Чернівці: Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича. 2024. С. 94–97.
5. Нефедченко О. І. Поняття «емпатії» в лінгвістиці. *«Філологічні трактати»*. 2016. Т. 8, № 1. С. 46–52.